

Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy

Oponentský posudek na disertační práci

Říjen 2024

Mgr. Kateřina Nová:

Druhý život Antonína Dvořáka.

Recepce života a díla skladatele v letech 1938–1954

Sv. 1, s. 1–126, sv. 2, s. 127–253

16 stran fotografií

„Druhý život“ Antonína Dvořáka začal vlastně už po jeho smrti v roce 1904. Dvořákovo dílo zůstávalo na českých koncertních pódiiích i na jevišti, ale – jak píše autorka na první straně předmluvy – je o tom jen málo známo. Studium recepce v případě Antonína Dvořáka „téměř neexistuje [...] v českých zemích dále než do prvních 20 let 20. století“. Kromě toho, výzkum recepce první fáze z let kolem první světové války, „pověštinou ustrnul u tzv. bojů u Dvořáka“ (cit. Nová, s. 1).

Za dané situace si autorka vybrala pro svou analýzu dva pozdější časové intervaly: Protektorát Čechy a Morava (1939–1945) a první poválečné desetiletí v obnoveném Československu (1945–1954). Obě období na sebe sice navazují, ale z hlediska historických podmínek jsou ve všech ohledech velmi odlišná: Protektorátní léta přinesla život v trvalém napětí, ve státě obsazeném cizí mocností, kde se znovu ověřovala síla národních tradic a osobní slušnosti. Poválečná léta s historickým předělem v roce 1948 stanovila pro uměleckou tvorbu kriteria do té doby nevídaná.

Práce Kateřiny Nové se hlásí k oboru kulturní politiky. Autorka si uložila popsat ve vybraných obdobích společenské síly, které „cílevědomě a organizovaně působily na utváření a změny kultury“. To se týká velmi širokého okruhu různých „hybatelů“, počínaje institucemi, které organizovaly hudební provoz, a konče vlivnými jednotlivci.

Autorka se opírá o prameny. Shromáždila a samostatně vyhodnotila velké množství muzejních, literárních a archivních pramenů k životu Dvořákovy hudby i k jeho osobnosti v uvedených dvou obdobích (známých i některých nově nalezených). Využila zejména dobový periodický a neperiodický tisk. Pracovala s předměty nejrůznějších rozměrů. Na jedné straně s celými festivaly a velkými slavnostmi, které se – díky Dvořákovým životním datům – několikrát

pořádaly ve 40. letech a které jsou v archivech pořadatelů a účinkujících dobře doloženy. Na druhé straně poskytla badatelský prostor i drobným úpravám v partiturách, které vypovídaly o citlivých místech v názorech protektorátní cenzury nebo zachytily přání interpretů.

Samostatnou vrstvou studovaného tématu, která se k jednotlivým dílčím otázkám hromadila po celá desetiletí a kterou autorka sleduje, je „druhý život“ názorů Zdeňka Nejedlého na Dvořákovu osobnost a dílo. Nejprve jsou ostře negativní, od roku 1954 demonstrativně pozitivní, jež byly ve všech svých podobách až do roku 1989 chráněny nekompromisní ideologickou cenzurou (Zdeněk Nejedlý: „Dvořákovi jsme dlužni všechno,“ cit. podle Nová, s. 155).

S vybranými a znovu interpretovanými prameny bylo pak možné klást kulturně politické a hudebně sociologické otázky:

- Za jakých okolností, jak a čí iniciativou se uplatňovala Dvořákova tvorba na koncertním pódiu a na jevišti ?
- Jak vznikl obraz osobnosti Antonína Dvořáka ve společnosti ovlivněné protektorátní propagandou; které síly se podílely na jeho utváření, jaký vliv měly státní instituce, spolky a jednotlivci ?
- Jak se komunistická ideologie dotkla Dvořákova díla ?
- Jaký vliv na výklad Dvořákovy osobnosti a jeho díla měla poválečná Ždanovova estetika socialistického realismu?

Kapitola *Antonín Dvořák z pohledu estetiky socialistického realismu* (s. 153), ve které autorka demonstruje aplikaci uvedené metody v publicistickém textu, je velkým metodickým přínosem, protože vybrané konkrétní příklady nelze najít ani v dobových ideologických návodech. Autorka vyhledává výroky spojené s označeným slovem, které se vyskytly v dobových kritikách v souvislosti s Dvořákovým jménem: *lid, lidovost, národnost, pokrok, revolučnost, realismus, demokratičnost, humanismus*. Například: „Buržoasní společnost měla zájem na tom, aby Dvořáka stlačila pokud možno do nejmenších rozměrů, aby ani jedna *pokroková idea* nevyplula svobodně na povrch.“ (cit. podle Nová, s. 172). Takto interpretoval kritik údajnou snahu Antonína Dvořáka, který, podporován buržoasií, se snažil „ponížit“ Smetanu a obsadit Smetanovo první místo mezi *pokrokovými* českými skladateli své doby. I dobře známí čeští publicisté z padesátých let někdy spojili zcela svévolně s Dvořákovým jménem svou vymyšlenou propagandistickou frázi, která měla skladateli dodat patřičnou

politickou hodnotu: „[Dvořák] ...se snažil založit své dílo tak, aby podpíralo lid na celém světě v jeho boji za svobodu, za bratrské soužití národů“ (cit. podle Nová, s. 167).

Téma jako celek inspiruje pestrostí detailů a dokonce možnými praktickými aplikacemi. Na Pedagogické fakultě UK byla 25. 5. 2021 obhájena bakalářská práce Terezie Soběslavové s názvem *Spory o význam díla a osobnosti Antonína Dvořáka – tzv. Dvořákovské boje, se zaměřením na zapojení politicko-kulturních témat do výuky*.

Text má velkou informační hodnotu, pokládala bych za užitečné jej v přiměřené úpravě publikovat. Pro tento případ bych navrhovala rozšířit Dvořákův „druhý život“ ještě o první časový interval, o dosud vynechané období kolem první světové války. Autorka sice zdůvodňuje své rozhodnutí tím, že chybí informace o provozování Dvořákových skladeb doma i v zahraničí, ale snad by bylo možné udělat aspoň sondy ze zahraniční literatury. Právě o tomto tématu psal zemřelý německý muzikolog Klaus Döge (1951-2011) ve své monografii o Dvořákovi z roku 1991 (*Dvořák, Leben – Werke – Dokumente*, Serie Musik Piper Schott, je uveden v soupisu literatury). K hlavnímu textu připojil Döge dvě drobné přílohy. Na s. 423 – 431 je to text *150 Jahre Dvořák, Ein Blick an die Geschichte der Dvořák Rezeption*, na s. 439 – 442 *Anhang* se soupisem Dvořákových skladeb hraných v Bavorském rozhlase od 1. října 1988 do 30. září 1989. V prvním případě konstatuje Döge, že Dvořákův úspěch v Německu v posledních letech jeho života se opíral o přesycení německého publika komplikovanými partiturami Wagnerových a Straussových oper. I po jeho smrti se německým hudebním životem šířila pouze snadno přístupná hudba Dvořákových tanců z prvního období. Jaké bylo překvapení, píše Döge, když se při překladu Šourkovy monografie o Dvořákovi (po 1930) zjistilo, že z Dvořákova díla se v Německu více hudby vlastně nehraje a že skladatelův obraz v hudebním životě je velmi chudý. Ještě v sezoně 1988/89 udržují v bavroském rozhlasovém repertoáru dominantní postavení Slovanské tance, violoncellový koncert a Novosvětská symfonie. Dvořákovy písně zabírají 3,7 %, duchovní hudba 2,3% atd. V uvedené práci lze najít další podněty.

Práce splňuje podmínky kladené na disertace. Doporučuji k obhajobě.

Praha 18. 10. 2024

PhDr. Jitka Ludvová, CSc